

Материалы международной научно-практической конференции, посвященной 130-летию С.Сейфуллина = С.Сейфуллиннің 130 жылдығына арналған халықаралық ғылыми - практикалық конференциясының материалдары. - 2024. – Б.IV. - Б. 56-58.

ӘОЖ 93

ТАРИХТАҒЫ СӘКЕН СЕЙФУЛЛИННІҢ ТҰЛҒАСЫ

Ныгметолла А., 1-курс студенті

*С. Сейфуллин атындағы Қазақ агротехникалық зерттеу университеті
Астана қ.*

Сәкен Сейфуллин – қазақ халқының тарихында терең із қалдырған тұлға. Ол 1894 жылы Қарағанды облысының Жаңаауыл ауылында дүниеге келді. Сәкеннің өмірі мен шығармашылығы қазақ әдебиеті мен мәдениетінің дамуындағы маңызды кезеңдермен сәйкес келді.

Сәкен мектепте оқып жүрген кезінде-ақ әдебиетке, өнерге қызығушылық танытып, алғашқы өлеңдерін жаза бастады. 1913 жылы Омбы қаласында оқуын жалғастырып, сол жерде өзінің алғашқы жинағын жариялайды. Бұл жинақта Сәкеннің елдің әлеуметтік мәселелері мен қазақ халқының тұрмыс-тіршілігіне арналған өлеңдері орын алған. Ол 1916 жылғы ұлт-азаттық қозғалысына белсене қатысып, халықтың болашағы үшін күреседі.

Сәкен Сейфуллиннің тарихта қалған тұлғасын қарастыру барысында, оның осы бейнесі оның еліне деген қызметі мен қоғамдық қызметі оның тұлғасын ерекшелендірер көптеген бастамаларына куә болдым. 1920-1930 жылдары Қазақ АКСР-інің мәдениет министрі болып қызмет атқара отырып, ол ұлттық мәдениетті көтеру, білім беру жүйесін дамыту, театр, музыка, әдебиет салаларында көптеген жобаларды іске асырады. Сәкеннің ұйымдастыруымен 1925 жылы Алматыда Қазақ театры құрылды. Ол театрдың репертуарын қалыптастыруда, қазақ драматургиясын дамытуда үлкен рөл атқарды. С. Сейфуллиннің қазақтың ұлттық әдебиетінің қалыптасуына да елеулі үлес қосты. Сәкен қазақ интеллигенциясының қалыптасуына үлес қосып, елдің мәдени дамуындағы маңызды мәселелерді көтеріп отырды. Оның саяси көзқарастары да өз кезеңіндегі қазақ қоғамына әсер етті. Ол жастардың білім алуына, ұлттық сананың қалыптасуына ықпал етті. Сәкеннің ой-пікірлері қазақ халқының әлеуметтік-экономикалық мәселелеріне, жер реформасына, сауатсыздықпен күреске арналды.

Сәкен Сейфуллин – қазақ поэзиясының шебері. Оның шығармашылығы ұлттық сана-сезімді, патриотизмді, қазақ халқының тарихын бейнелейді. «Тар жол, тайғақ кешу» атты романы – оның ең маңызды шығармаларының бірі. [1] Бұл роман қазақ халқының революциялық кезеңдегі тарихи оқиғаларын, қоғамдағы өзгерістерді терең

талдайды. Сәкеннің поэзиясында қазақтың ұлттық болмысы, табиғаты, мәдениеті шебер түрде бейнеленген.

Сәкен Сейфуллин өз кезеңіндегі саяси жағдайларға да белсенді түрде араласып, халықтың мүддесін қорғауға тырысты. Алайда, 1937 жылы сталиндік репрессия кезінде Сәкенге қарсы саясат басталды. Ол саяси қуғын-сүргінге ұшырап, 1939 жылы ату жазасына кесілді. Сәкен Сейфуллиннің саяси көзқарастары оның қоғамдық қызметінде маңызды рөл атқарды. Ол большевиктік қозғалыстың белсенді мүшесі ретінде 1917 жылғы революциядан кейінгі Қазақстанның саяси өмірінен зор үміт күтті. Сәкен халықтың мүддесін қорғау, әлеуметтік теңдік орнату, ұлттық автономия алу сияқты мәселелерді көтерді. Сәкеннің саяси көзқарастары, әсіресе, білім беру, мәдениет және әлеуметтік реформаларға қатысты болды. Ол халықтың сауаттылығын арттыру, білім беру жүйесін дамыту мәселелеріне ерекше көңіл бөлді. Сәкен ұлттық мәдениетті жаңғырту, өнер мен әдебиет арқылы халықтың санасын ояту қажеттігін түсінді. Оның идеялары жастар арасында ұлттық рухты, патриотизмді қалыптастыруға бағытталды. [2]

Сәкен Сейфуллин тек саяси қарсыластардың бірі ретінде ғана емес, сонымен қатар өзінің идеялары мен көзқарастары үшін де 1930 жылдардың соңында сталиндік репрессия кезеңінде саяси көзқарастары мен қызметі теріс пайдаланылып, саяси қуғын-сүргінге ұшырап, жазаға тартылды. Сәкеннің ату жазасына кесілгені – оның саяси күресінің және ұлттық мүддені қорғауға деген ұмтылысының трагедиялы көрінісі еді. Сәкен Сейфуллиннің саяси көзқарастары мен идеялары қазақ қоғамында терең із қалдырып, бүгінгі күнге дейін өзекті. Ол қазақ халқының мәдениеті мен білімінің дамуындағы алатын орнын, ұлттық сана-сезімді оятудағы рөлін ұмытпауымыз керек.

1936 жылдың орта тұсында «Правда» газеті әдебиет пен өнерде формализм мен натурализмге қарсы күресті жариялады. 11 сәуірде бұл тақырып бойынша ескі жазушылар арасында үш күн бойы пікірталас болды. «Қазақ әдебиеті» газетінің бірнеше нұсқасы осы айтысқа арналды. Әдебиеттің дамуы мен жетілуімен бірге, қазақ әдебиетінің көркемдік мәселелері де кеңінен талқыланды. Лекерұлы Б. мен Майлиннің «Мырғымбай», И.Жансүгіровтің «Жарық» өлеңдерінің қорытынды сөздері терең зерттелмеді, социалистік реализмнің шарттары қолданылмады. Сәкен Сейфуллиннің «Социалистан» және «Албатрос» шығармалары әлеуметтік шындықтар аясында формализмнің бар екендігіне қарсы шықты. Жалпы, сол кезде әдебиеттегі формализмге қарсы күрес орыс жазушылары арасында кең таралған болатын. Социалистік реализм талаптарына сай келмейтін шығармалар сол уақытта Кеңес қоғамында қолдау таппады. Кеңес билігінің идеология мен мәдениет бойынша талаптары қазақ жазушыларына ұлттық және әдеби шығармаларды насихаттауға кедергі келтірді. Көптеген жазушылар ұлттық бояу мен тақырыптарын партияның талаптарына сай емес деп, олардан бас тартты. [3]

Партия мүшесі, кеңесші және кейіннен СССР Жазушылар одағының атқарушы хатшысы болған Каныш Қуанышев жазушылардың бөлінгенін айтты. Ол Сейфуллиннің шығармалары адамзаттың болмысымен байланысы

жоқ деп қате сенді. Осы орайда Сәкен Сейфуллин: «Тілдік дәстүрдегі кемшіліктер біздің сыншыларымыздың жаман жазылғанын көрсетеді, бірақ қалай жазу, қолдану немесе сенім арту керектігін айтпайды. Міне, біздің сыншыларымыз» деді. Ол өз ойларын қорытындылай келе: «Біз бір-бірімізге көмектесуіміз керек, достық талқылауымыз қажет, шығарма басылғанға дейін талқылауымыз керек» деді. Осылайша, Сәкен Сейфуллин сөздің құрғақтылығына негізделген әдеби сынға қарсы шықты, өйткені бұл жазушыға қызмет етпеді. Оның пікірінше, ол әділетсіз сынға қарсы пікір білдіруде құқылы. Сондықтан ол сынның алдын ала бағалануы, әдіснамасы қажет екенін атап өтті, әрі сынға төмен қарап, немқұрайды қарамады.

1936 жылдың мамырында Мәскеуде қазақ әдебиеті мен өнері онкүндігі өтті. Қазақстан Жазушылар одағы бұл онкүндікке үлкен дайындық жасады. 1936 жылдың 31 қаңтарында Мәскеуде өткен мәжілісте қазақ әдебиеті мен өнерінің онкүндігі мәселесі талқыланды, оған дайындық және іс-шаралар жоспарын құру Сәкен Сейфуллин мен Жазушылар одағының төрайымы Тұғызжановаға жүктелді. Мәскеуде қазақ халық өнерпаздары өнер көрсетіп, қазақ халқының рухани әлемін Кеңес Одағына таныстырды. Салтанатты шарада Сәкен Сейфуллин қазақ жазушыларының Қызыл Ту орденін алды.

Сәкен Сейфуллиннің шығармалары қазіргі уақытта да өзектілігін жоғалтқан жоқ. Оның поэзиясы мен прозасы жастарға ұлттық сана-сезімді, рухани құндылықтарды, патриотизмді қалыптастыруда маңызды рөл атқарады. Сәкеннің еңбектері арқылы біз қазақ халқының мәдени мұрасын, тарихын тереңірек түсіне аламыз. Ол қазақ әдебиетінің негізін қалаушылардың бірі ретінде ұлттық әдебиетіміздің дамуында ерекше орын алады [4].

Сәкен Сейфуллиннің тұлғасы – қазақ халқының тарихында ерекше рөл атқарған. Оның өмірі мен шығармашылығы жастарға үлгі, ұлттық рухтың символы болып табылады. Сәкен Сейфуллиннің еңбектері мен идеялары бүгінгі күні де рухани азық, ұрпаққа өнеге. Біз оның мұрасын ұмытпай, зерттеп, насихаттап, келешек ұрпаққа жеткізуіміз қажет. Сәкеннің шығармашылық жолы мен қоғамдық қызметі қазақ әдебиетінің, мәдениетінің дамуына зор үлес қосқанын дәлелдейді.

Ғылыми жетекшісі - аға оқытушы Ж.С. Смаханова

Әдебиеттер тізімі

- 1 Сейфуллин, С. (1992). *Тар жол, тайғақ кешу*. Алматы: Жазушы.
- 2 Сулейменов, О. (2015). *Литературная критика в Казахстане: история и современность*. Алматы: Білім.
- 3 Қасымова, С. (2019). Сәкен Сейфуллин өмірінің соңғы кезеңі. *Қарағанды университетінің хабаршысы*, 2, 50-57.
- 4 Алпыспаева, Г. (2016). Сәкен Сейфуллин: тернистый путь от лидера регионального уровня – к лидеру национального масштаба. *Региональная*

история: методология, источники, историография. *Сборник научных трудов
Третьих международных Усмановских чтений.*